

KAŠPAR, KAŠPÁREK...

Vždycky mi ta postavička připadala podivná. Malý červenostrakatý, většinou s rolníčkami, vtipný až běda, přítomný snad v každé divadelní pohádce. Proč? Inu, aby byla legrace.

Chytrost a vtip jsou ceněny na celém světě, lidé se vždycky a všude chtěli bavit, a tak oceňovali vtipálky všemožného druhu, jak je zná i tradiční lidová slovesnost česká. Vtipnost se mohla projevit u jakékoli postavy, ale tradiční slovesnost si vytvořila i hrdiny na vtipnost taková specializované - vtipálky téměř (či úplně) z povolání.

V českém lidovém vyprávění (později zaznamenávaném i písemně) byl takovým hrdinou bratr Jan Paleček, údajný šašek krále Jiřího, regionálně pak třeba chrudimský Kacafírek, v pověstech všelijací naschvální plivníci nebo pro pouhou škodolibou radost se proměňující vodníci či (ve vedlejších povolání) mnoha svými činy též velebný Krakonoš. A také řada postav pohádkových.

Přísluvný český Honza není tak docela oním typem vtipálka či šibala, ač s ním může mít styčné body jak v schopnosti nahlížet a řešit věci humorně, tak v selském rozumu až „vtipu“, jenž je mu dán. Nebyvá to ale ani hlupák - jeho „hloupost“ je směšná jen zdánlivě a jak se záhy ukáže, je spíše kladem než zápor: je často spíš projevem nevědomého řešení přímočarou prostotou až absurditou, která intuitivně či paradoxně trefuje do černého.

Často je oním vtipálkem, který vědomě produkuje chytré kousky či výroky, švec nebo krejčí, vtipní taškaři (někdy i lháři), kteří přelstí a zesměšní naduté hlupáky, důvtipní hrdinové, kteří uhádnou zdánlivě neuhádnutelné hádanky, vtipnou analogií něco vyřeší nebo dovedou k poznání zatvrzelce.

A vtipálky mělo i lidové divadlo - totiž to pro lidové vrstvy vytvářené, s jeho vkusem a hodnotovou tradicí ladící, a podobně jako u folklóru praxi dál a dál dobrušované a proto obecně přijímané jako archetyp lidového humorného postoje.

Zdrojem smíchu byl v divadle už poněkud obhroublý a prostoduchý Hanswurst. Toho bychom však za vtipálka označili jen stěží: směšná je na něm spíš jeho primitivnost a živočišná přímočarost. Podobně jako Pikelhäring byl spíše předmětem posměchu než vtipálkem z povolání.

To jejich mazanější následovník Kaspar, Kasperl, Kasperle, u nás Kašpar či Kašpárek je z jiného těsta. Žádný neohrabaný trouba s kliehem na zadku. Naopak chytrý až běda. Nebo spíš chytrácký? Tady vlastně už musím rozlišit ty dva, které jsem tak či onak potkal.

Kašpara v jeho originální herecké podobě, v níž vládl ještě do války, jsem už nezažil a i v loutkovém divadle ho znám jenom z četby či jako občas znovuoživovanou retrovzpomínku.

Jeho hodnotovou ambivalenci signalizuje už příznačný kostým: strakatý (vycházející z Harlekýna komedie dell'arte), čím dál častěji však červený se stejnobarevnou čapkou a rolníčkami, odkazující k středověkému označení blázna či dvorského šaška, jenž má být ušetřen bití i zabítí

DIVADLO
pro děti

za své nemístné projevy; hodnotová dvojznačnost je zřejmá: moudré bláznovství, bláznivá moudrost.

Kašpar je postava sporná a rozporná: původně hrbatý obstarožní skřet, myslící jen na svého věčně hladového „nácička“, jehož je třeba nacpat, a nešťatící se všelikých podrazů, zbabělosti, zrad... Rozporná je i jeho řeč: rád položí za pána i svůj život - jen když přitom nebude muset umřít. Lidový „filosof“ oscilující mezi mazaností a zbabělostí. Svérázný mudrlant, znalý plebejských pravd, jenž ví své o pánech i kmánech a nestydí se to hezky nahlas (třebas trochu po straně) s ironickým až sarkastickým humorem říci, čímž lidi, z nichž většina má s pány a jejich ideály obdobnou zkušenost, rozesmává. A hlavně ví, jak vše přežít. Kašpar byl vždycky a všude, v Německu, v Rakousku i u nás, lidový hrdina.

Je aktérem bachtinovského snižování vysokého v lidové smíchové kultuře, obracení tragického v komické a znevažování nedotknutelného, parodování vznešenosti a hrdinkosti, institucí a ideálů i jejich představitelů, komickou parodií a kontrapunktem svého pána. Jeho podstatou je vitalita a tělesnost, vyznáním neoficiálnost až protioficiálnost a zbraněmi smích a výsměch.

Sluha, který si rád zahraje na pána, když to jen trochu jde, zatímco doma na něj čeká jeho Kalupinka - nevrlá nestará nemladá hádavá ženština, stejně přísražená jako její muž. Ale také sluha, jenž vidí i na rub ideálů či tuh svých pánů a vysmívá se jim... - leč jejich podstatu leckdy cítí a ctí víc, než oni sami, a nakonec přeci jen (vědomě či nevědomě, nahodile, podvědomě či záměrně, přiznaně či nepřiznaně) stojí na straně elementární spravedlnosti.

Ostatné pojmy jako spravedlnost či morálka bývají u tohoto druhu humoru až v druhém plánu; hlavní je pobavit - v tom se tradiční pojetí příliš neliší od naší doby. Je-li někdo vtipný, mazaný a daří se mu, získává nejen náš smích, ale i sympatie. Navíc pojetí vtipnosti a hlavně jejího hodnotového zařazení se nezdá značně lišit od našeho dnešního hodnocení společenské či morální přijatelnosti, takže leccos nás dnes nerozesměje, nebo jen v rozporu s naším citěním mravnosti, spravedlnosti, či obvyčejné lidské slušnosti... Vtipy jsou to totiž často kruté: chytřák se osvobodí z pytle, v němž má být utopen, předstíráním, že je takto trestán za to, že se nechce stát starostou, a vláká tak do pytle ovčáka, který je posléze místo něj utopen. Lidové pojetí však vycházelo z daleko elementárnějších, praktičtějších zásad: hloupost zaslouží potrestání, chytrost odměnu - a to i tam, kde můžeme uvažovat o vychytralém podvodu či mazanosti nebo prostě zneužití rozumové převahy. (A to nechávám stranou dnes těžko přijatelné a často velmi drsné „žerty“ na úkor jinověrců, cizáků, snad nejčastěji židů, u nichž oprávněnost zesměšnění, pokoření či dokonce tělesného trýznění až záhuby vyplývala už z etnika postiženého.)

Tak jako kousky vtipálků slouží někdy jenom k pobavení a jindy jsou jádrem poznání či řešení, tak i posluchači a diváci se kousky těchto vtipálků bavili, ale zároveň tím i dávali průchod svému pohledu na spravedlnost, morálku, společenské či politické poměry, na věci dílčí i stav světa jako celku. Vtipálci v české tradici vyjadřují vtipem to, co přímo vyjádřit nelze, především však pomáhají žít a přežít.

Kašpar přežil v podstatě jen jako postava loutková (poté, co vystřídal Pimprle, vládnoucí od konce 18. do poloviny 19. století) - zato však i ve hrách tak vážných, jako je Faust či Don Šajn tzv. lidových loutkářů. Kašpar, Kašpárek, Pimprle bývá buď společníkem hlavního hrdiny, často jako kontrastní paralela k představiteli oficiální vznešenosti velkých ideálů (obdoba Quijotova druha Sancho Panzy), nebo je samotářským potulným hrdinou, jakýmsi krajánkem, který se nahodile či cíleně vyskytne u problému,

pomůže ho vyřešit a pokračuje dál ve své nekonečné pouti. Nebývá hlavním hrdinou (alespoň ne titulním), bývá však klíčovou postavou, od které vzejde řešení (rádce, pomocník), nebo která je navrhuje, ale k smůle svého pána jím není vyslyšena.

A pak je tu ten druhý, od začátku 20. století nezbytný snad ve všech hrách pro děti, kterého čas od času zažívám dodnes, jehož pedagogické zdůvodnění chápu, ale nechápu, jak mohl z toho prvního vzniknout: **Kašpárek** - roztomilý chlapeček, jenž se bezprizorně, bez rodičů toulá světem, aby pomáhal, kde je ho třeba, a to v týchž červených hadřících a s rolničkou dvorského blázna (???!). Malý bystrý klouček, plný energie a chtivý aktivity, chytřejší než všichni vůkol, kam oko dohlédne, pročež mívá vedle sebe i těžkopádného Škrholu či prostáčka Honzu nebo další komické chasníky z rodu těch, jimž se smějeme pro jejich prostomyslnost a těžkopádnost, aby Kašpárkova chytrost byla patrnější. Spravedlivý a ctnostný jak mravouka sama, nejvýš trpící nějakou tou klučičí nerozvážností (snad aby se zdůraznila jeho dětskost, ne-li rovnou andělskost, bývá zpravidla interpretován dívkami, pannami nebo aspoň ženami, čímž se z něj stává bezpohlavní monstrum). Příslušně výřečný a - na rozdíl od Kašpara - taky statečný (pročež ho zase kontrastuje nějaký ten vedle stojící opatrnický sloužící či princ - co na tom, že to převrací hodnoty postav i smyslu pohádky naruby). Kašpárek je skutečným vtipálkem využívajícím svůj vtip jak k vítězství, tak pro vytrestání nehodných a obveselení ostatních.

Buď jak buď Kašpar i Kašpárek jsou vedle všech ostatních postav, které tak či onak mají předobraz v dostupné realitě (či alespoň v realitě pohádkové), figury z jiné planety.

S kým či s čím souvisí? Že mají předobraz v onom středověkém bláznovi, jehož (jistě stylizovaný a estetizovaný) kroj nosí?

A v čem se Kašparovo bláznovství projevuje? V staroloutkářských hrách je to přeci jen obyčejný sluha, od něhož si jeho pán - na rozdíl od panovníka - žádné bláznovské moudro nežadá. A od Kašpárka-kluka se moudrost snad ani neočekává: děti nebývají považovány za zdroj moudrosti, nanejvýš bezprostřednosti či upřímnosti.

Ale oba diváky baví. Jeden dospělý, druhý děti. V čem jeho obliba spočívá - krom veselosti, legrace, komiky, které jsou vždy vítány a nadšeně přijímány?

Kašpar je plebejec, blízký obyčejným lidem svými trampotami s pány, nadaný selským rozumem, chytrostí i vychytralostí a schopností vzdoru a přežití. Kašpárek - pokud je opravdu vtipný - se dětem líbí nejen pro svůj vtip, humor, veselost, ale také tím, že posiluje jejich sebevědomí obrazem dítěte, jež rozpozná nespravedlnost a nesmiřuje se s ní, je namnoze bystřejší než dospělí a dokáže věci řešit i tím, že je odvážnější, statečnější a vždy připravené jednat.

To všechnou jsou klady. Buď sláva kašpárkům - vtipálkům z povolání!

Proč je tedy Kašpárek mnohdy pro jedny a tytéž lidi zároveň „nezbytností“ a zároveň synonymem stupidity, s níž je pak odepisováno i „kašpárkové“, tedy loutkové divadlo?

Problém je v tom, že ne vždy mívá Kašpárek ve hře nějakou skutečnou funkci (není jen „povinnou“ ozdobnou přílohou, hrdinou, který tu prostě být musí, protože „dětí ho mají rády“), ne vždy je jeho jednání v rámci žánru, v němž je uplatňován, logické a věrohodné (jeho „chytrost“ je leckdy dosahována tím, že děláme hlupáky ze všech ostatních postav i z dětských diváků samých), ne vždy mravní naučení jeho činů sdělí samo jednání, z něž si je vyvodíme (namísto toho, aby nás slovy mentorsky poučoval, nabádal a káral) a ne vždy bývá zachována přijatelná míra vkusu (už třeba ono pitvořivé Nazdar, nazdar, nazdárek, zdraví vás váš Kašpárek).

Tak a můžu na párek.

Luděk Richter

Mám dva postřehy ze své praxe.

Rodiče rádi a houfně své děti vodí na představení loutkového divadla, mnohdy jsou překvapení, jak se od doby jejich dětství loutkové divadlo proměnilo. Horší je, když svým ratolestem podle svých vzpomínek slibují Kašpárka a on nepřijde... Pokud se mi podaří zaujmout děti i rodiče zároveň, je to potom velká sdílená radost (i bez Kašpárka).

Do ZUŠky děti přicházejí nebo je rodiče přivádějí spíš za divadlem hraným herci. S úsměvem jim sdělím, že pracujeme s loutkami a setkám se s rozpaky: ...loutkové divadlo? Aha, ale my bychom raději chtěli bez Kašpárka...

Souvislost? Určitě. Je holt jiná-nová doba a všeobecně se o loutkovém divadle a jeho směřování moc neví.

Jarka Holasová

Kašpárek. Ten Český lev našeho loutkářského národa! Chce se mi k jeho chvále dodat - ten vůl v erbu rodného města mých četných dětí...

No, možná tušíte, že Kašpárky jsem nikdy neměl moc v lásce. Alespoň ty, s kterými jsem se do svých jednačtyřiceti let setkal. Byli různí. Ale to prázdné vtipkování, tu polopatickou didaktičnost a zároveň takovou tu předem danou roli hrdiny a pašáka, co si vždycy ví rady... to jim bylo společné. Já to nemusel. A ještě navíc ta barva!! Jenže dveřmi vyhodí, oknem vleze...

V roce 1970 jsme založili Céčko. Jsme svobodní, dospělí, odmítáme nezvané hosty a moudré rady starců... Jistě neuhodnete, kdo byl hrdinou naší první hry? (Martínková: Poklad v kapli) No ano, jistě. Kašpárek! A ještě ke všemu ho hrála ženská! No pravda, nikoliv bez půvabu. Maruška. Za dva roky nato Ostrov splněných přání V. Cinybulka. A zase Kašpárek. Toho jsem pro změnu hrál já. A za pár let Duranty: Ruka - Kašpárek. Tentokrát Petka. A příští rok Kašpárek v Buchlovanově Pohodě. Skoro to tak vypadá, že jsem ho hrál pro změnu zase já, ale nejsem si zcela jist. Už je to dávno... Ale to není všechno. „Konec Masopustu“ v naší vlasti provázal také náš céčkový Kašpárek. Pavla Lustyková - úžasná. Premiéra Hamleta (Shakespeare-Buchlovan-my) připadla na 17. listopad 1989. Hráli jsme tenkrát v Libčanech o putovní cenu Matěje Kopeckého. Večer přišly zprávy, že se v Praze něco děje...

Ta cena, o které byla řeč, stála na piáně u nás v klubovně. Vytvořil ji Franta Vítek, výtvarník divadla Drak, tenkrát nejlepší výtvarník u nás a možná v Evropě. Byla to mario-neta. Jestlipak víte... No jistě, Kašpárek. Neobyčejně půvabný.

Pak se Kašpárek na několik let odmlčel. Přenechal svoji roli jiným... V tuhle chvíli to vypadá, že ten šibal Kašpárek pronikl do všech našich her, ale není to tak úplně pravda. Příznávám, že jsme provozovali několik her, kde se On, ta duše dobrá, nevyskytoval vůbec.

Poslední Kašpárek v Céčku - D. Charms a my: Fialový vítr. Opět jsem ho hrál já. Děsné. Od těch časů se neodmlčel Kašpárek, ale Céčko. Jsem profesionální optimista, takže říkám zatím... Tak se opět potvrdila pravda o odřikáném chlebu...

Proč to všechno připomínám. Ať se nám to líbí a nebo nelíbí, Kašpárek byl a je dosud fenoménem, který se nedá pominout. Byl s námi Čechy v minulém i předminulém století, určitě za Jiříka z Poděbrad, i když tenkrát neměl na ručkách provázky a v hlavě drát. A byl určitě, to bych se vsadil o pivo, za Přemysla Otakara a dost pravděpodobně i za Přemysla Oráče. Záznam v Kosmově kronice, pravda, poněkud rozmazán...

V našich hrách jsme s těmi Kašpárky tak trochu provokovali. Ale v průběhu časů jsme je nechali jednat ruku v ruce s tématy našich her a věřím, že nám ti Kašpárkové hanbu neudělali.

A co se týče té barvy? Třešně visely dolů už za Starého Rakouska. Přece.

Karel Šefrna

P.s. Uprostřed erbu města Svitav se nachází hlava tura. My všichni víme, že je to vůl...

(A pak je tu ještě dodatek, jenž je soukromý, ale stojí, myslím za zveřejnění. Snad se na mne Karel nebude zlobit. LR)

Konečně jsem to dopsal. Myslím si, že K. v dnešním divadle, v tom původním „kroji“, už moc smyslu nemá. Ale ta role „nadměrová“, to znamená ten prvek nadlehčující dusno vážna na jevišti, vytvářející jakoby kontrast jednotlivých situací, ta role a její důležitost je nadčasová. Každý pořádná dráma by mělo mít nějakého takového.

A otázka poslední. Jsou prý v některých pokrokových školkách děti, které neví, jak On vypadá. Vědí ovšem velice dobře, co je to Caps Lock a Enter. Ty On neporazí. Snad by se mohl poprat se Standou Klausem nebo jinými naplaveninami. To by měl moji podporu. Ale jaká je váha moji podpory...

A dospělí? Půl života se snažím svými občasnými divadelními skutky vyslovit se k realitě. Loutkou i bez. Ale zdá se, že naše (myslím tím nás, Moravsko českou společnost) snahy zůstávají hrachem. Většina společnosti stále považuje loutkové divadlo za divadlo *Kašpárkové*. Jsou to snahy vícegenerační. Ale to je vlastně úžasné. Není nic horšího, než když už je vybojováno. Karel

Kašpárek poněkud připomíná jednoho slavného Inda (Indiána), propagujícího nenásilí (Móhandás Karamčand Gándhí). S Honzou to je celkem zajímavá dvojice. Jeden chytrý, druhý silný - a víme, že ONI vždy zvítězí. To je stereotyp, který funguje v tisících příbězích do dneška. Nejvíce se na Kašpárkovi líbí, když je vtipný a chytrý - ale pozor! - nic se nemá přehánět.

Na rozdíl od nenažraného, přežraného, ožralého, zlého, vypočítavého a hnusného chlapa Kašpara, je Kašpárek většinou hladový, hodný, milý a chytrý chlapeček. Kašpar neustále myslí (jako většina populace na zemi) na svůj tečich, Kašpárek neustále přemýšlí, jak by pomohl jiným. Proto ho mají lidi rádi. Je lepší, než oni. A přece. Když z Kašpárka začnou lidi (většinou v loutkovém divadle) „tvorit“ bezpohlavní podbíživou figuru, trochu se otrásám. A nejhorší je, když pomocí tohoto veselého panáčka začnou dospělí „VYCHOVÁVAT“ děti. No to je přímo k p.....í.

Osobně si myslím, že Kašpárek je věčný. Kašpar, bohužel, také. Možná, že je to dobře. Někdy jsem možná někde něco slyšel o rovnováze. Vyvodil jsem si z toho, že jen dobro krása a štěstí k životu podivného tvora, jakým je člověk, nestačí. Nebo, že by se mi to jen zdálo? Občas se mi dost věcí zdá.

Nazdáreček! Zdraví vás Kašpar-Kašpáreček! Brůček

Jaký je dnes můj pohled na Kašpárka?

Inu blahoslavený Kašpárek...

Svoje první setkání s Kašpárkem si nepamatuju. Pravděpodobně v dětství nějaké bylo, protože když jsem se jako dvanáctiletý kluk s kamarádem o divadlo sám pokoušel, Kašpárka jsme tam měli a byla to kladná, veselá postava. Někde jsme jí museli vzít, od někoho převzít její „vzorec“, ale kde to bylo, to už nevím.

Když jsem pak v roce 1984 začínal jako metodik Okresního kulturního střediska, prohazoval jsem se archivem, kam mí předchůdci navozili ze zrušených osvětových besed, sokoloven a spolků stohy historických divadelních textů. Z loutkářských mě nejvíce bavily brožurky, které pro potřeby ochotníků vydával Bohumil Schweigstill. Po-

stava Kašpárka byla téměř ve všech a já jsem citace ze scénářů dával k lepšímu pro pobavení kamarádů a kolegů, bral jsem je jako úsměvnou archiválii, která má cenu už jen pro divadelní historiky. Pak mně ale nadšenci z nejmenovaného jihočeského městečka pozvali na premiéru svojí nové hry, já absolvoval osmdesátiminutové martyrium s názvem Jak Kašpárek přemohl zlého ducha Souchoťucha a v duchu jsem posílal souchotiny na celý kolektiv účinkujících, kteří se někde sto let schovávali a teď se vynořili, aby k smrti umučili mně i zbývajících padesát, většinou dětských diváků. Přežili jsme to, já byl hodně odolný mladý muž a děti si divadelní čas rozdělily na chvílku dívání, chvílky procházení po sále, honičku v předsálí, návštěvu bufetu a vzájemné pošťuchování. Bylo pak jenom velmi těžké hledat odpověď na otázku „tak co jste tomu říkal, pane Slavík“...

V těch schweistillovkách Kašpárek nebyl vždycky jen lidový šibal, který svou chytrostí, prostěrkostí, odvahou, nebo štěstím zvrátí děj, obrátí lumpárnu proti jejímu strůjci, zachrání princeznu z dračích spárů a podobně. V těch textech byl Kašpárek taky darebák, obyčejný místní blbec, dokonce cosi, čemu bychom dneska řekli „dealer“. To mě hodně překvapilo, protože jsem měl zato, že KAŠPÁREK BY MĚL BÝT Kladná postava, která je divákovi blízká tím, že je nedokonalá stejně jako on, ale dokáže dělat věci, které divák, svázaný konvencemi a zábrany, dělat nedokáže. Často hraje hloupého, aby se pak ukázalo, že je velmi chytrý a velmi často je nejmenší a nejslabší mezi mocnými a silnými a vítězí nad nimi svým vtipem. Je to podobný pohádkový princip, podle něhož odstrkovaná a opovrhovaná dcera získá prince a nejmladší syn, všemi považovaný za hlupáka, dokáže to, co nedokázali jeho starší bratři. Schweigstillovky a jim podobná literatura jsou (a byly už v době, kdy byly vydávány) divadelní brak, nebo abych byl spravedlivý, 90% z toho, co bylo vydáno, brak byl.

Dneska je pro mě Kašpárek už jen závan starých časů. Bohužel. Současný text pro něj nikdo nenapiše a těch několik nejlepších historických textů, které existují, nelze modernizovat, tím by vznikl paskvil k nekoukání. Lze je hrát jen v duchu a poetice doby, ve které vznikly a je otázka, co mohou přinést současnému dětskému divákovi. Určitě by bylo skvělé, kdyby děti měly možnost vidět takové loutkové divadlo v rámci výuky historie umění, nebo s náležitou přípravou jako občasnou perličku v moři toho všeho, co se na nás valí ze všeho, co otevřeme. Jak by asi musel s dětmi mluvit dnešní Kašpárek, aby je zaujal? Žádná souvětí, jen krátké věty, nejlíp hesla, přiletět, odletět, světelné a pyrotechnické efekty a pozor, co s chytrostí? Dneska vítězí technika, nebo díky celosvětové Potterománii, kouzla z kategorie „fantasy“. S chytrostí si dneska nikdo na děti nepříjde.

Rád bych se šel na Kašpárka podívat, kdyby mi slíbili, že se tam nebude lítat letadlem a princezna s hloupým Honzou se nebudou prát o mobilní telefon. Bylo by to pro mně něco jako koncert klasické hudby. Neposlouchám jí denně, protože jako zvukovou kulisu k tomu, co právě dělám, mám radši něco, na co se nemusím soustředit. Ale čas od času se rád obléknu do parády a na tu vážnou hudbu jdu a když pak sedím v sále a čtyřicet lidí v orchestru hraje naplno muziku starou dvě stě let, mám vždycky pocit, že lidstvo sice kráčí mílovými kroky kupředu, ale v kultuře udělalo taky hodně kroků zpátky.

Mirek Slavík

Jak se dívám na kašpárka?

„Kašpárek, komický typ českého loutkového divadla. Od pol. 19 století postupně nahrazoval komickou postavu Pimprlete (vystupujícího v hrách českých loutkářů od konce 18. stol.). Kašpárek odvozen od Kasperle, hrdiny předměstských divadel-

ních scén ve Vídni. Byl však méně obhroublý, komický účín stavěl na zdůrazňování protikladu a častém parodování vznešených a hrdinských postav. Největší obliby dosáhl v loutkových hrách pro děti v 1. pol. 20. stol., kdy se z něho stal chytrý šibal dětského věku.“ Práví chytrá kniha.

A já pravím! Abych se přiznal jako dětského diváka mne kašpárek neoslovil. Stejně tak jako jsem plakal u němých grotesek, smutněl jsem při pohledu na kašpárka. Pokud jsem se (sám pro sebe a čtenáře) definovat proč tomu tak bylo.

Kašpárek mi vždy připadal jako smutná postava. Byl to pro mne ten, který zbytečně složitou cestou dovede hlavní hrdiny za vítězstvím. Když jsem se jako dítě díval na všechny zúčastněné postavy (Honza, Kalupinka, drak), divil jsem se, že ti hrdinové už dávno nepochopili zdánlivě složitou zápletku. Když jsem ji prohlédl já, jako malé děcko, proč to neprohlédl Honza?! Proč princezna odchází za drakem, aby se nechala sežrat, jenom proto aby zachránila království, krále, lid a kdoví koho ještě?! V mých dětských očích to přece bylo tak jednoduché. „Honzo, princí, králi zvedněte meče, vystřelte z děla, vezměte klacek a ubijte toho veřelce, draka, obra, paznehta!“ chtělo se mi mnohokrát křičet. A proč ten kašpárek nejde direkt, tedy rovnou cestou, proč se u toho musí všelijak pitvořit, dělat ze sebe „Kašpara“?! Proč?

No právě proto! Říkám dnes s odstupem dlouhého času. Stárnu nebo začínám cosi chápat? V kašpárkově či kašparově roli jsem se s postupem let ocitl několikrát. Zvláštní, jako dítě jsem považoval kašpárka jen za někoho, kdo se zbytečně pitvoří a vymýšlí složité cesty jak konečně dohnat „ty důležité“ k cíli. Ale pozor!! On skutečně chtěl pomoci! Bez nároku na odměnu, bez toho, že by očekával oslavy či flek v královské radě. Jedinou odměnou pro toho kluka s rolníckami je svoboda. Aby mohl chodit kde chce a mluvit co chce a pitvořit se jak chce a kde chce. A všimněte si, že když příběh skončí, zůstává Kašpárek sám, nikdo ho už nepotřebuje, nikdo od něj nic nečeká. On to všechno posouval, dovedl k vítězství toho, kterého považoval za důležitého, ale ten nejdůležitější zůstává v pozadí. Vítězný kašpárek!! Kašpárek má flek na divadle jistý.

Možná jinak je to s Kašparem. Je mi líto, že se časem z tohoto jména stalo spíš cosi hanlivého. Chceme-li urazit, řekneme: „To je kašpar!“ A přitom nositelé tohoto jména byly významné osobnosti. Viz třeba Jan Kašpar, první český pilot, který se rozletěl z Pardubic do Prahy (1911). Dobrá, v tomto případě nám encyklopedické znalosti jsou k ničemu. Vraťme se tedy k divadlu.

Kde se vzal Kašpar? To jméno je orientálního původu. Znamená nosič nebo také strážce pokladu. Jméno Kašpar známe ve všech možných jazycích, ale je jeho funkce na jevišti stejná, jako kašpárka? Je možné že existuje rovnice Šasek rovná se Kašpar. Viděli jste někdy na jevišti Kašpara?! Já se přiznám, že ne. Možná jsem neviděl tolik divadelních představení, možná jsem nevzdělán, snad i zapomínám (to určitě), ale kašpara na jevišti si nepamatuji. Neviděl jsem. Viděl jsem a vidím spousty kašparů kolem sebe a zejména v politických kruzích. A tak se ptám: je politika také divadlo? No jistě!! Takže rozdíl mezi Kašpárkem a Kašparem je náblední. Vidím tedy denně kašpary, kteří se urážejí a hádají se kdo z nich je větší kašpar. Je to stejné jako s blbci, bohužel. Je to zvláštní kolikrát člověk za život použije: „S těmi blbci se nedalo vydržet! Byl to samý blbec (kašpar)! Nejvíce mi vadí lidská blbost!“ Sami sebe z této kategorie vyřazujeme. To ta většina kolem nás jsou blbci.! To oni ze sebe dělají Kašpary! Mohla by tedy rovnice znít kašpar = blbec?!

Ale ne. Kašpar je přece nosič, strážce pokladu. (Přesvědčuji sám sebe.) Je ten kdo je podřízený a zároveň zodpovědný. A přece se mi dere do mysli vzpomínka na Večer

Tříkrálový a větu pronesenou šaškem: „Jsou to jen kašpaři šašků.“ A teď mi tedy povězte. Viděl jsem Gaspara na divadle? Nebo jinde?! Je kašpar komická postava, nebo spíš sluha, nosič? Kde v sobě pořád bere šašek svou moudrost? Kde se berou všichni ti kašpaři, blbci, šašci, kašpárci i politici? A co na to Luděk Richter a profesor Císař? Tak nazdárěk, zdraví vás kašpárek.

Vladimír Procházka

Pár slov k zadaným otázkám

Jaké zkušenosti máš s Kašpárkem či Kašparem? Jako dítě, divák, divadelník?

Ve svém dětském loutkovém divadýlku - loutky byly z dřevěných korálků, navlečené na drátku - jsem měla jen Kašpárkovu hlavu s kolíkem a hlavička se zastrkovala nahoře do portálu.

Jaký je/byl tvůj pohled na něj?

Můj pohled na ni byl shůry a vadilo mi, že když s ní kroutím, je mi vidět celá ruka. V pohádce nemohla zastrčená hlava bez těla hrát, (alespoň tenkrát mě to nenapadlo, čehož lituji), a tak ho zastupoval Škrhola, protože byl z tmavočervených korálků a vypadal taky legračně.

Z toho plyne, že Kašpárek byl pro nás děti, co si hrály s loutkovým divadýlkem, postavou, která do hry patří. A když tam přímo nehraje, tak představení zahajuje, to vždycky, a zakončuje, pokud jsme si na to vzpomněly.

Má dnes kašpárek na divadle své místo a smysl? Jakou funkci má či mohl by mít?

Bylo by škoda, kdyby se kašpárek z divadla vytrousil. (Proto ho píšu s malým písmenem, je to zobecnění jeho role.) Patří k tradici, což snad nevnímám sentimentálně a staromilecky, ale jako jednu z nemnoha jistot, kterou bych dětským divákům dopřála. Setkávají se s kamarádem, známým, který se na ně těší, vymýšlí a dělá kašpárny, občas je pěkně přežene a sám na ně doplatí, ale záludné úmysly nikdy nemá. Kašpárek je uličník, ale ne podrazník.

Jaké jsou reakce dětí a jaké dospělých na tuhle postavu?

Zeptala jsem se tuhle pana Cihláře, povoláním technika, nyní důchodce a člena zastupitelstva městského úřadu. Padesát let působil v místním loutkovém divadle, dlouho jako jeho vedoucí. V zákulisí se motal už od devíti let, tahal po kolejnicích loďku, auto nebo vláček, a když mu dospělí po čase dovolili, aby si vzaду pro sebe zkusil vodit Kašpárka, byl, podle jeho vlastních slov, nejšťastnější...

Toto budiž i mým přáním, už dlouho jsem se s Kašpárkem na divadle nepotkala.

Jana Křenková

ZA KAŽDÝM ROHEM JESKYŇKA

Daniela Weissová a Romana Zemenová

Jelen vykoukne: Už?

1. obraz

Děti si hrají na kraji lesa.

Kluci: Holkýyyý, kde jste?

Holky: Táády jsme. ... nechtyš...

Karkulka: Smolíček, pacholíček!

Smolíček: Ty Karkule! (*tahá ji za copy*)

Karkulka: Au, nech si toho, jó?

Jeníček honí Mařenku.

Mařenka: Ty toho taky nech... víš, že jsem starší.

Jeníček: To je toho, o dvě minuty!

Smolíček: Víte, že ta skála je zkamenělý obr? V noci ožívá a dupy, dupy, chodí nám okolo chalupy.

Mařenka: To byl obr? Já to v noci slyšela.

Jeníček: A na vrbě u potoka bydlí hastrmánek. A tahá holky za copánek.

Karkulka: Nechte toho.

Z pozadí píseň a dupot jeskyněk.

Děti: Co to bylo?

Zazní kus písně.

Děti: Slyšeli jste to?

Znovu píseň.

Děti: Schováme se.

Smolíček: Budeme se koukat.

Jeníček: Ne, budeme poslouchat.

Jeskyňky s písní a tancem nastoupí na scénu:

Jdeme světem,
Snažíme se jen dostat k dětem,
Děláme všecko, co je možné.
Asi jsme nemožné.

Děti je všude fůra,
Tlačí nás jako noční můra.
Snad aspoň jednou svedem
Mít děti plný vak - tak.

Jeskyňka 1: Můžu se vás zeptat kolik máte dětí?

Jeskyňka 2: Včera... včera jsem málem jedno další měla.

Jeskyňka 1: No tak kolik?

Jeskyňka 2: Vždyť vám to říkám, kdyby vyšlo to, co jsem měla domluvené včera ... tak...

Jeskyňka 1: ...tak?

Jeskyňka 2: ...tak už bych jich měla... jedno.
Jeskyňka 1: Pche.
Jeskyňka 2: No a kolikpak jich máte vy?
Jeskyňka 1: Já si myslím, že na to musíme jít jinak. Jsme úplně bez dětí!!!
Jeskyňka 2: Moje řeč, ale jak?
Jeskyňka 1: Jak, jak... podívejte se, například, kdyby se jedno dítě někde ztratilo, tak to bychom viděli ten zájem, že.
Jeskyňka 2: Kdyby, kdyby... my potřebujeme výsledky!
Jeskyňka 1: Musíme najít vhodnou lokaci.
Jeskyňka 2: To je ale výborný nápad, to určitě uděláme... a co to je, ta loktace.
Jeskyňka 1: Lokace! Místo! Místo, nějaká pěkná vesnička, kde je hodně dětí, abychom to měli pěkně pohromadě.
Jeskyňka 2: No ano, výborné a co ta za lesem?
Jeskyňka 1: Tam právě jdem. Vy tam, já sem.

Odchází za písňě:

Například včera jedna včela
Bodla mě doprostředka čel,
A boule se ty děti lekly
a všechny utekly.

Jeskyňka 2: Proč ona pořád vy tam, já sem....? Pch...

Děti je slyšet zezadu: Slyšely jste to? Slyšely, slyšely. (*objeví se*)

Smolíček: A já to viděl.

Jeníček: Ty ses koukal?

Smolíček: Jo. To byly určitě Jeskyňky!

Jeníček, Mařenka, Karkulka: Opravdu?

Smolíček: Kradou děti!!

Jeníček, Mařenka, Karkulka: Opravdu?

Smolíček: A žerou je!!!

Jeníček: Co budeme dělat?

Smolíček: Budeme je stopovat.

Mařenka: Ale opatrně.

Karkulka: Jo, ale opatrně.

Maminky *volají*: Děti domů, Karkulko domů, Jeníčku, Mařenko, domů.

Karkulka: Páni, já zapomněla jít k babičce.

Jeníček a Mařenka: A my musíme na maliny, protože, protože, večer budou lívance.

Smolíček: A u nás bude večer mazec?

Jeníček a Mařenka: Co?

Karkulka: Zase pětka?

Smolíček: Tři, ale příznám dvě.

Jeníček: Tak je budeme stopovat až potom, jo?

Děti: Ahoj. (*běží domů*)

2. obraz

Otvírá se scéna vesnice, maminky v oknech.

Paní Jeníčkomareňková: Dobrý den, paní Červená.

Paní Červená: Dobrý den, paní Jeníčkovámařenková. Už jsou ty vaše děti doma?

Paní Jeníčkomareňková: Právě že nejsou.

Paní Červená: No ona Karkulka taky, jen přijde ze školy, mrskne taškou a je venku.

Paní Jeníčkomaraňková: Co myslíte já? Já přijdu z práce utahaná - nádobí neumyté, koš nevynesený, já tady vařím, pečů, smažím, s lívancem se jim k večeri dělám a oni ani ty maliny nepřinesou.

Paní Červená: Já už peru dneska šestou pračku, samej čepec, ta holka se jen fintí. Vy aspoň máte ty děti slušně vychovaný.

Paní Jeníčkomaraňková: Jo, to se vám zdá. Pořád někde lítaj s tím Smolíčkem Jelenovic. Řeknu vám, pan Jelen na toho kluka nestačí. Ten roste jako dříví v lese. To ta vaše Karkulka je hodná a slušná holčička.

Paní Červená: Jděte, kde myslíte, že je? Vždyť lítá s nima... a ještě odmlouvá.
Obě znovu volají děti.

Paní Jeníčkomaraňková: Jeníčku, Mařenko.

Jeníček a Mařenka se objeví v okně: My jsme byli se Smolíčkem a Karkulkou. Jenom venku.

Paní Jeníčkomaraňková: A co ty maliny?

Jeníček a Mařenka: My víme, my víme. Uprostřed lesa, u toho vysokého smrku rostou tááákhle velký maliny, ty budeme mít nasbíraný za pět minut.

Paní Jeníčkomaraňková: To určitě. Ať vás to ani nenapadne. Za chvíli bude tma, ještě byste zabloudili.

Jeníček a Mařenka: No jo, no.

Paní Jeníčkomaraňková: Jenom na kraj lesa, jasný.

Jeníček a Mařenka: No jo, no.

Paní Jeníčkomaraňková: A ty dej na Jeníčka pozor Mařenko. Víš že jsi starší.

Mařenka: O dvě minuty, to je toho.

Paní Jeníčkomaraňková: Ať jste za chvíli zpátky.

Jeníček a Mařenka: To je hrozný, nejsme malí, to tady známe, jak svý boty ne. *(mizí)*

Paní Červená: Karkulko!

Karkulka: Ahoj mami.

Paní Červená: Nezapomněla jsi na něco?

Karkulka: Jestli myslíš babiččin svátek, tak to jsem teda nezapomněla.

Paní Červená: A kolik si myslíš, že je asi tak hodin?

Karkulka: No, vždyť už jdu.

Paní Červená: No tak počkej... tady máš košíček, bábovku, víno. A k tomu ani nečichneš, kytku utrhneš cestou.

Karkulka: No jo pořád.

Paní Červená: To ti povídám. Běž okolo lesa, je to sice delší, ale bezpečnější. A pospěš si, za chvíli bude tma.

Karkulka: No jo.

Paní Červená: A koukejte mi poslat holuba, až dojdeš. Ať vím, že jsi pořádku.

Karkulka: No jo pořád.

Paní Červená: A neráchej si ty nohy v potůčku.

Karkulka: Jooo.

Paní Červená: A babičku že pozdravuju.

Karkulka: No jo.

Paní Červená: A s nikým se nezastavuj. *(zmizí)*

Karkulka: S kým bych se asi tak v lese zastavovala? *(zmizí)*

Jelen *nakukuje k sousedům a volá Smolíčka*: Smolíčku!

Smolíček: Vždyť jsem tady.

Jelen: Odkdy?
Smolíček: Dávno.
Jelen: Učil ses? Ukaž.
Smolíček: No, no...
Jelen: Pětka?!
Smolíček: No, no.
Jelen: Víc!!!
Smolíček: Dvě.
Jelen: Uč se, uč se, uč se... Doma buď.... Jdu se pást.

Přichází Jeskyňka 1 a ťuká na okénko Karkulčiny maminky.

Jeskyňka 1: Dobrý den, mladá paní, můžu vás na chvíli zdržet? Jen na chvíličku, víte, já mám takové zajímavé informace, to vám nezabere skoro žádný čas a ty informace jsou velmi důležité, už spoustě lidí to pomohlo, někdo tomu nevěří, ale to byste se divila, a máte možnost vyhrát bonus, a jestlipak máte nějaké dětičky?

Paní Červená: Mám, holku jednu nezvedenou, ale zrovna odešla k babičce.

Jeskyňka 1: Vážně? To je ale náhodička, tak já ještě přijdu.

(maminka zmizí, Jeskyňka se obrací k Smolíčkovu oknu a ťuká)

Smolíček: Kdo je?

Jeskyňka 1: A kdo je tam?

Smolíček: Smolíček.

Jeskyňka 1: Smolíčku pacholíčku, otevři mi svou světničku.

Smolíček: Tůdle! *(zmizí)*

Jeskyňka 1: No tak já ještě přijdu.

Odchází, přichází druhá jeskyňka a jde k druhé mamince.

Jeskyňka 2: Dobrý den, mladá paní, můžu vás na chvíli udržet, podržet ... tedy zdržet? Jen na chvíličku, víte, já mám takové zajímavé info... unro... intr... no takové zajímavé zajímavosti, to vám nezabere skoro žádný čas. Ty zajímavosti jsou velmi důležité, už spoustě lidí to pomohlo, někdo tomu nevěří, no skoro nikdo, ale to byste se divila, že tomu nikdo nevěří a máte možnost vyhrát nos..., nus..., tedy bonus, a jenom taková otázka: jestlipak máte nějaké ty malé dětičky?

Paní Jeničkomařenkova: Mám, holku a kluka, ale zrovna odešli do lesa na maliny.

Jeskyňka 2: Vážně? To je ale náhodička, tak já ještě přijdu.

(maminka zmizí, Jeskyňka se obrací k oknu Smolíčka a ťuká)

Smolíček: Kdo je?

Jeskyňka 2: A kdo je tam?

Smolíček: Smolíček.

Jeskyňka 2: Smolíčku pacholíčku, otevři mi svou světničku.

Smolíček: Tůdle! *(mizí)*

Jeskyňka 2: No, tak já ještě přijdu. *(odchází - zavírá se scéna)*

3. obraz

Jelen se pase: Tráva, tráva, tráva...

Jeníček a Mařenka přicházejí do lesa - prozpěvují si.

Jeníček: Tak mě už pěkně bolí nohy.

Mařenka: Ještě kousek tudy, víš že to vím líp.

Jelen: Ha! Děti v lese!

Jeníček a Mařenka: Dobrý den, pane Jelen.

Jelen: Večer!
 Jeníček a Mařenka: Dobrý večer, pane Jelen.
 Jelen: Ví to maminka?
 Jeníček a Mařenka: Se ví, že ví, nás sem poslala. Hele půjdeme radši tudy.
 Jelen: Tráva, tráva, tráva...
 Vlček: Jídlo, jídlo, jídlo! Dobrý den!
 Jelen: Večer.
 Vlček: Dobrý večer. Jídlo, jídlo, jídlo... *(oba mizí)*

Karkulka: Dneska je pátek, babička má svátek, a já jí nesu v košíčku bábovku a kytičku. Je ne, kytičku nenesu, no jo šla jsem lesem a tady žádné nerostou. Ale nohy jsem si v potoce neráchala, je tam hashrman! Nevadí, tak dám babičce list. *(mizí)*

Smolíček *utíká až padne*: Karkulko, Jeníčku, Mařenko! Já už je nedohoním asi, to já už je určitě nedohoním. To jim ani nemůžu říct, že u mě byly jeskyňky. Zpátky pěšky nejdu. Za hory, za doly, mé zlaté parohy, kde se pasou!

Jelen: Bude mazec. *(bere Smolíčka do tlamy - odbíhá)*

Jeskyňky před scénou.

Jeskyňka 2: Tak co, dobrá loktace?
 Jeskyňka 1: Lokace! Lokace!! Lokace dobrá, čas špatný.
 Jeskyňka 2: Moje řeč, moje řeč... co budeme dělat?
 Jeskyňka 1: Já si myslím, že využijeme volný čas na přípravu a mezitím se podíváme na druhou stranu lesa.
 Jeskyňka 2: To je výborný nápad, to určitě uděláme ... a kdy?
 Jeskyňka 1: Právě teď. Vy tam, já sem. *(mizí)*
 Jeskyňka 2: No a proč ona pořád vy tam já sem? Má to tam nějaký lepší? *(podívá se)*
 Má to tam úplně stejný. *(odchází)*

4. obraz

Otvírá se perníková chaloupka, v ní se objevuje Ježibaba a zpívá.

Ježibaba: Peču peču perník, peču ho spoustu let,
 Peču ho třikrát denně, není už kdo by to jed'.
 Poctivý perník z medu, už z něj celý dům mám,
 Čekám až přijdou děti a já děti ráda mám. *(lepší perníčky - mizí)*

Jeskyňka 2 *přichází*: Tady to voní... *(loupe)*
 Ježibaba: Kdo mi to loupe perníček?
 Jeskyňka 2: To nic to jenom větříček.
 Ježibaba: A to bych se divila.
 Jeskyňka 2: Dobrý den, mladá paní... *(kuká na babu)* ...dobrý den, stará paní.
 Ježibaba: To jste to vylepšila.
 Jeskyňka 2: Můžu vás na chvilku udržet, podržet ... tedy zdržet? Jen na chvilku, víte, já mám takové zajímavé irfom... ááááale, nebudu to natahovat... A máte možnost vyhrát nos... Ne ten ne, kukám vy už jeden pěkný máte... nus... bonus, a jestlipak máte nějaké dětičky?
 Ježibaba: Bohužel, jsem úplně bez dětí.
 Jeskyňka 2: Vy taky? Já taky, já taky.
 Ježibaba: A přitom je mám tak ráda.

Ješkyňa 2: Vy taky? Já taky, já taky... ale co budeme dělat?
Ježibaba: No co, perniku mám napečeno, tak jen čekám, až nějaké přijdou.
Ješkyňa 2: A tak to je výborný nápad, to určitě uděláme... kafičko bych si dala.
Ježibaba: Ne, to není dobrý nápad. Jen si jděte po svých. (*mizí*)
Ješkyňa 2: Že bych jako šla někam jinam... ale tohle tady nenechám, ke kafičku si vezmu. (*oloupe dům a zmizí*)
Ježibaba: To byla ale divná osoba. (*zavírá dům i scénu*)

5. obraz

Scéna je zavřená - proběhne Jelen se Smolíčkem.

Karkulka potká vlka.

Vlk: Kam, Karkulko malá, kam?
Karkulka: Dneska je pátek, babička má svátek.
Vlk: Co to neseš v košíčku?
Karkulka: Bábovku a kyticu - ne, vlastně list.
Vlk: Jíst! Kdepak bydlí babička.
Karkulka: Táhle na druhé straně lesa.
Vlk: To je tvoje babička? No tu já znám.
Karkulka: Tak já už jdu.
Vlk: Tak babička... tam už jsem dlouho nebyl... mohl bych se stavít.

Objeví se jelen.

Vlk: Zdravičko, Jelene, na večeři?
Karkulka: Jo, konečně, doufám. A vy?
Vlk: Já budu dnes večeřet u babičky.
Karkulka: Hm hm... (*oba mizí*)

Objeví se Jeníček a Mařenka.

Jeníček: Říkala jsi, že to víš líp, a kde jsme, aha?
Mařenka: No kde, kde, v lese asi, ne? Akorát, že už se trochu stmívá.
Jeníček: Akorát, že už je pořádná tma.
Mařenka: Jeníčku, já se asi bojím.
Jeníček: No jo, holka... Mařenko, já asi taky.
Mařenka: Víš co, Jeníčku, vylez na strom a podívej se jestli neuvidíš světýlko.
Jeníček leze: Vidím Mařenko, támhle se svítí, tam budou určitě dobří lidé.
Mařenka: A ti nám pomůžou. (*oba odchází*)

6. obraz

Otvírá se scéna a odkrývá babičku, která zalévá a zpívá.

Ješkyňa 1: Dobrý den, paní, můžu vás na chvíli zdržet?
Babička: Ale můžete, můžete, jen zdržujte.
Ješkyňa 1: Jen na chvíličku.
Babička: Ale jen mluvte já mám času.
Ješkyňa 1: Ale to vám nezabere skoro žádný čas.
Babička: Ale jen mluvte, vždyť vám povídám, že mám čas. Já mám času, že nevím co s ním.
Ješkyňa 1: Tak já to vezmu zkrátka, máte možnost vyhrát bonus. Jen taková otázka: jestlipak máte nějaké dětičky?
Babička: Mám vnučku, už by tu měla být.
Ješkyňa 1: Ale nějak nejde...

Babička: Áááá, už jde... Karkulko. Jé to není Karkulka, to jsi ty vlku?
 Jeskyňka 1: Vlk? Tak to snad, abych radši šla. *(mizí - v okénku se objeví Ježibaba)*
 Babička: Ty máš hlad vid'. *(přináší kastrůlek, kmří a hladí vlka)*
 Ježibaba: Koukám, máte strážníka. Nechceš perníček?
 Vlk: Brr...
 Ježibaba: Vy se máte, čekáte vnučku, že jo? Tak ať se stává. Mám tady nůši perníčků, ať ji vezme dětem do vesnice. Oni si samy nepřijdou. A já mám přitom děti tak ráda. *(mizí)*
 Babička: Ta holka nejde a nejde, já jí snad půjdu naproti. Počkej tady, hned jsem zpátky. *(mizí - vlk se objevuje v okně s brýlemi a novinami)*
 Vlk: Brrr, to jsou zprávy, až z nich zebou uši. A hele babiččin čepec. *(nasadí si ho)*

Přichází Karkulka - ani se pořádně nepodívá.

Karkulka: Ahoj, babi.
 Vlk: Co?
 Karkulka: Dneska je pátek a ty máš svátek, já ti nesu v košíčku bábovku a kytičku - teda list.
 Vlk: Co?
 Karkulka: Babičko, ty máš tak velké oči a nevidíš?
 Vlk: Co?
 Karkulka: Babičko, ty máš tak velké uši a neslyšíš?
 Vlk: Co?
 Karkulka: Babičko, proč máš tak velké zuby?
 Vlk: Protože jsem vlk! *(spadnou mu brýle a čepec)*
 Karkulka: Jééééé, vlk, vlk sežral babičkuuúú *(utíká k permíkové chaloupce, z níž vykoukne Ježibaba)* Jéééé ježibabááá... *(utíká pryč - vlk zůstává ležet v okně, Ježibaba s vrtěním hlavy mizí)*

Jeníček a Mařenka: Světýlko vidíš, tady to je.

Mařenka: Tady to voní.
 Jeníček: Já mám hlad. *(loupou perníčky)*
 Ježibaba: Kdo mi to loupe perníček?
 Jeníček a Mařenka: To nic, to jen větříček.

Ježibaba vyleze: A to se mi nějak nezdá. Ale, ale, dětičky. Konečně děti. No to mám radost. A vy jste nějaké hubené. Nechcete perníček? No vemte si. Já mám děti tak ráda.

Jeníček a Mařenka: Ježibabááá, chce nás vykrmit a sníst. Utíkej, Mařenko! Utíkej, Jeníčku! *(běží k babičce)* Jéééé, tady je vlk!!! Utíkeéééj! *(mizí)*

Ježibaba: Děti, děti, vemte si s sebou aspoň pár perníčkuuú. Kdo to bude jíst?

Babička se vrací.

Ježibaba: Tak kde máte Karkulku?
 Babička: Viděla jsem ji, letěla jak splašená, ani mě neslyšela. Byla tady vůbec?
 Vlk: Byla, pořád, babičko, babičko, já povídám jsem vlk.
 Ježibaba: Křičela, že vás sežral a o mně řekla, že jsem ježibaba.
 Babička: No ona dcera říkala, že je holka hubatá. No to se musí vysvětlit. *(zavírá)*
 Ježibaba: No to tedy musí. *(zavírá)*

Scéna zavřená - les. Velká honička po lese, při níž jsou na scéně všichni kromě Jeskyněk.

Jeskyňky před scénou.

Jeskyňka 2: Ted' za Jelenem.
Jeskyňka 1: Já už jsem mu vysvětlila všechny výhody Pohádkového pojištění dětí, a panu Jelenovi se zdály podmínky, s ohledem na rošťárny Smolíčka, velmi výhodné.
Jeskyňka 2: Tak vy už jste s ním mluvila? No, já jsem naše hádkové, pohádkové pojištění dětí taky dobře prodala, totiž podala. Paní Červená pojistila Karkulku i s nosem, nusem - bonusem.
Jeskyňka 1: Já zase pojistila Jeníčka a Mařenku.
Jeskyňka 2: Tak vy máte dvě? (*mizí*)
Jeskyňka 1: ...no kdo umí ten umí.

7. obraz

Otvírá se scéna vesnice - všechny děti jsou v okně u Smolíčka a jedno přes druhé líčí hrůzy: vlk, jeskyňky, ježibaba. Ozve se píseň Jeskyněk - děti se schovají.

Jeskyňky *ťukají na okno*: Smolíčku, pacholíčku, otevři nám svou světničku...

Smolíček: Běžte pryč, nebo zavolám Jelena.

Jeskyňky: Zavolej, zavolej.

Smolíček: Za hory, za doly...

Jeskyňky: No a nejde. Nejde.

Jeskyňka 1: A tak bych ho potřebovala.

Jeskyňka 2: Pohádkové pojištění dětí na Smolíčka s panem Jelenem uzavřu já. Vy už máte dvě a já jen jedno.

Jeskyňka 1: Ale já to začala. Tak víte co, uděláme ho napůl. Půl já, půl vy.

Jeskyňka 2: To ale není žádná spravedlnost. Já dobře vím, že jedna a půl není stejně jako dvě a půl.

Jeskyňka 1: A vy víte, kde se pase?

Obě na píseň odchází - 2. se vrátí.

Jeskyňka 2: Na půl, na půl a kde já tak asi seženu půl dítěte. Co půl - netroškař holka! Pojistím sedm trpaslíků a lepší budu já. (*mizí*)

Závěr

Děti každé ve svém okně.

Karkulka: Aha, tak ony jsou to paní pojišťovačky.

Jeníček a Mařenka: Nám maminka říkala, že jsme pojištěný.

Smolíček: Nevěřím. Já jim to nevěřím, žádné pojištění. Jeskyňky jsou to a žerou děti.

Karkulka: Mně maminka říkala, že vlk je úplně ochočený a že babička ho má, aby se v lese nebála.

Jeníček a Mařenka: Nám to maminka taky říkala.

Smolíček: Nevěřím, žere lidi a tvoje babička měla sakra velký štěstí.

Karkulka: Taky nevěřím (*jako přísaha*)

Jeníček a Mařenka: Nám maminka říkala, že to je hodná paní a ne ježibaba. a že to nemáme říkat, a starým lidem nadávat.

Smolíček: Nevěřím, je to ježibaba, taky žere děti a peče je v tý peci, jako perníky.

Jeníček, Mařenka, Karkulka: Taky nevěřím! (*jako přísaha*)

Smolíček: Jo a v tom starém mlýně jsou čerti. To vím zcela jistě.

Jeníček: Budeme je stopovat.

Karkulka a Mařenka: Ale opatrně. A až zítra. Dobrou noc. (*všechny děti mizí v oknech*)

Smolíček: No jo, ale čerti to je málo. To je slabý. Co je strašnějšího než čerti...? Už to mám: čerti a Mikuláš!!!

KUDY CESTA NEVEDE DIDAKTIČNOST, MENTORSKÉ POUČOVÁNÍ aneb TŘI ČUNÍCI - ČISTOTNÍ, PILNÍ A STÁLE ŽIVÍ

1. prasátko: Prasátka! Co kdyby přišel vlk?! Vlk je zlý, krvelačný a nás prasátka má nejraději. Pojďme raděj na kopeček, postavme si tam domeček!

Prasátka jdou za známé písně; 3. prasátko se zastaví a začne rochnit v zemi.

1. prasátko: Fuj, ty jsi ale čuník! Neumytými kopýtky?! Vždyť jsi špinavé jako, jako...

Prasátko se zastaví a pokračují za známé písně; 2. prasátko se zastaví a začne rochnit.

1. prasátko: Ale prasátko, nebuď prasátko! Počkej až u potůčku!

Prasátko se zastaví a pokračují za známé písně, až zastaví.

1. prasátko: Tak! Tady si hezky umyjeme kopýtka a posvačíme.

Vybalují vzorně zabalené svačinky; když dojedí:

3. prasátko: A dál už nejdu, bolí mě nožičky.

1. prasátko: Prasátko, nebuď líné! Správné prasátko má být pilné a pracovité a ne líné jako, jako...

3. prasátko: Nejdu a nejdu. Postavím si na tomhle poli domeček ze slámy a budu se mít jako v žitě.

1. prasátko: Prasátko, prasátko! A co když přijde vlk? Sláma mnoho nevydrží a na poli tě každý najde.

3. prasátko: Ne. Sláma je lehká a mě bolí nožičky.

Dvě prasátka jdou za známé písně; 2. prasátko se zastaví.

2. prasátko: A já už taky dál nejdu. Zůstanu tady u lesa.

1. prasátko: Prasátko, to není hezké být tak líné. Komu se nelení, tomu se zelení.

2. prasátko: Mně se zelení tady. Udělám si z větví domeček a v něm budu jen ležet a chrochtat.

1. prasátko: Prasátko, prasátko! A co když přijde vlk? Větvě nejsou moc bezpečné.

2. prasátko: Ale snadno se z nich staví.

1. prasátko dojde za známé písně na kopeček.

1. prasátko: Uf, uf, uf... Bylo to namáhavé, ale stálo to za to. Tady na tom kopečku budu bezpečné. Postavím si tu pevný domeček z cihel z blízké cihelny a žádný vlk na mě nebude moci.

Střih: Vlk před slaměným domečkem.

- Vlk: Prasátko, pojď ven, sežeru tě.

3. prasátko se třese: Ne-ne-ne-ne-ne-nepustím tě.

- Vlk: A já fouknu, trochu houknu a budu mít svačinu.

Foukne, houkne, shodí dům - prasátko s kvičením prchá až do domečku z větví.

- Vlk: Prasátka, pojdte ven, sežeru vás.

- 2.+3. prasátko se třesou: Ne-ne-ne-ne-ne-nepustíme tě.

- Vlk: A já fouknu, trochu houknu a budu mít oběd.

Foukne, houkne, shodí dům - prasátka s kvičením prchají až do zděného domečku.

- Vlk: Prasátka, pojdte ven, mám už hlad!

1. prasátko: Jen si vlku zůstaň venku! Došlo jsem až na kopeček, postavilo si cihlový domeček, o ten si, vlku, rozbiješ svou nenasytnou tlamu.
- Vlk: A já fouknu, trochu houknu a budu mít večeři.
Vlk se rozběhne, narazí, zaúpí a skutálí se s kopečka.
- 2.+3 prasátko: Děkujeme ti, prasátko. Nebýt tebe, byla by z nás fašírka.
1. prasátko: Jaké štěstí, že jsem takové důsledné, pilné a pracovitě. Domeček ze slámy bylo snadné udělat - ale také mnoho nevydržel. Také domeček z větví nedalo mnoho práce postavit - ale ani rozbořit. To domeček na vršíčku, z cihel z nedaleké cihelny stál mnoho potu, ale zato odolal i vlkovi. Proto příště, prasátka, poslouchejte staršího, před jídlem si myjte kopýtko a nebuďte líná. Ať jsou z vás čistotná, pilná a živá prasátka. A vy děti, co jste to všechno vydržely, zrovna tak.

Didaktičnost - poučnost, tendence vychovávat není sama o sobě nic špatného. V umění však má pejorativní význam neskrývaného či špatně skrývaného poučovatelství, které nahrazuje působení estetickou funkcí, skrze níž si vnímatel případně závěry učiní sám, podáváním hotových pouček. Upřednostňuje se tak mimoumělecká utilitární funkce a snižuje účinek samostatného poznání.

Mentorování je nadbytečné poučování, neustálé kárání a mravokámné napomínání, jež se v otevřené podobě a zvlášť při častém výskytu májí účinkem.

Luděk Richter

TŘI MIDIRECENZE NA KONEC

DIVADLO LÍŠENĚ Brno: Putin lyžuje (autor, režie P. Dombrowská na mot. A. Politkovské)

Téma inscenace je silné - jak jinak, když jde o autentické zločiny, vraždy a intriky popisované novinářkou, jež za své svědectví zaplatila životem. Dva herci inscenují vlastními těly, náznakovými loutkami-bábuškami a předmětně výtvarnými obrazy, instalovanými v různých šuplících velkého úřednického stolu, na něm i pod ním, jakož i v okénkách vojenského stanu, v němž se hraje, a na jehož strop a stěny se promítají titulky, zatímco režisérka sedí opodál na židli a předčítá z knihy informace o jednotlivých zločinech.

Každý z herců má uprostřed silné groteskní stylizace svou nejsilnější chvíli v okamžiku, kdy vloží do hry svou emocionální angažovanost: vyděšený vyšetřovatel schovávající se v zásuvce stolu či předávání hlíny z Dubrovky otcem jedné z obětí pozůstalým v Beslanu. V tom okamžiku divák rád odpustí i občasně silné tahy či přehrávání.

„Loutky“ jsou spíše jen výtvarnými znaky symbolického významu (z Putinových dvou nožek-prstů se stane pětiprstá chobotnice, která se pak sevře ve výhrůžnou pěst...), ale jako postavy nejednají

Stůl je rozehráván opravdu nápaditě, tvořivě a působivě, byť jeho základní metaforický význam mi zůstává skryt, stejně jako základní metaforický význam stanu; u stolu se mohu domýšlet, že je tu jakási spojitost s kremelskou byrokracií, u stanu pak s kágébáckou militárností - ale tyto motivy nejsou takto dále tematizovány akcí a rozhodně nejsou výraznými, natož hlavními tématy inscenace.

Technicky objevené a emotivně působivé jsou obrazy zapalování svíček na lopatce letlampou, obraz malé rakve a zapálených svíček v zásuvce, která proti divákovi vyjede, proměňování sestřelených terčů-lidí v metály a řada dalších.

Na jedné straně tedy působivé výtvarné divadlo, na druhé suchá fakta. Snad je možné dělat publicistické divadlo i takto - ale umění je vždycky práce s lidskou psychikou pomocí estetických prostředků - a musím přiznat, že ony dvě stránky jakoby jen šly vedle sebe a ne vždy mi poskytovaly sourodý zážitek. Suchá fakta, z nichž většinu znám, mi připadají spíše nadbytečně popisná, pro toho, kdo je nezná, obávám se, zase ne vždy úplně jasná. Zvláště když ono předcítání má podobu jakéhosi absolutně nestylizovaného, syrového „civilismu“, jenž se ovšem nestává obrazem civilismu, nýbrž zůstává jen nedokonalou hereckou nedokonalostí mimo řád divadla.

Navzdory všem uvedeným výtkám jde však po stránce obsahové i po stránce formální rozhodně o pozoruhodnou a inspirativní inscenaci - a to nejen pro svou zřídka vídanou angažovanost. (LR)

DIVADLO V DLOUHÉ Praha: Naši furianti (autor L. Stroupežnický, režie J. Borna)

Divadlo hraje Macháčkovu verzi v Bornově úpravě tak, jak je u něj zvykem: s neuhýbavým nasazením veškeré energie, s obrovským smyslem pro humor a nápaditost a také s patrnou vzájemnou sympatií a chutí nejen hrát, ale hrát spolu; umělecky by to mělo být irelevantní - ale není: v divákovi tak vzniká pocit autentického pobytí s a mezi vsřícnými lidmi stejné krevní skupiny, pocit divadelnosti naplněné člověčinou, která si hraje, ale na nic si nehraje. Právě pro tyhle zdaleka ne běžné kvality je Divadlo v Dlouhé už řadu let mým favoritem.

Dramaturgie a režie pojímá ...obraz z naší vesnice... jako soužití řady individualit, jež hledí vyvýšit se nad druhého a ještě při tom něco trhnout - i Verunka nepřilíš nadšeně přijímá od dědečka pouhý jeden císařský dukát a pro jistotu do něj ještě kousne, zda je vůbec pravý, a její Václav svým vyhlášením odchodu na vojnu jen vydírá, aby pak čekal za nejbližší mezí, až se otcové podvolí. Kladná je tu snad jen epizodní postava Markýtky a sympaticky uvážlivého dědečka Dubského, jehož vytahování se je už jen milou vzpomínkou na zaslé časy.

Byl by to jednostranný, těžko uvěřitelný, až šklebný pohled, kdyby nebyl vyvážen nadsázkou a výraznou stylizací v řádu inscenace i jednotlivých hereckých akcí. Už v Stroupežnickém se furianti trumfují a takořka „prsí“ - ale Borna dotáhne situaci až ad absurdum: rivalové strhají ze sebe košile a vypnou proti sobě nahá prsa, takže jejich chlupaté hrudníky, utěšené těřichy a faldy na bledých bocích ze situace bezmála tragické udělají grotesku. (Snad jen pojetí Kristýny jako silně retardované chudinky, vysmívané i otloukané ze všech stran, zůstává pro mne i tak problémem.)

Podobných divadelních řešení je tu řada, takže počáteční dojem, že se ve hře na poměry Dlouhé až příliš vykreslují okolnosti a vztahy slovy, i pocit ukřičenosti (nesený hlavně rodinou krejčího Fialy) po několika minutách ustupuje do pozadí. Herecké výkony jsou ve většině případů takové, na jaké jsme v Dlouhé zvyklí - tvárné, barvité a v rámci vytvářeného žánru věrohodné. Jen namátkou: Miroslav Táborský jako starosta a Jiří Wohanka jako dědeček Dubský, Miroslav Hanuš jako 1. radní Bušek, Jan Vondráček jako Bláha nebo Klára Sedláčková-Otlová jako Kristýna. A vynikající je i hudební naplnění, založené na zpěvnosti i instrumentální hudebnosti souboru.

Scénografie je nenápadná, ale slouží svému účelu. Jen plošný zajíc (který se z mně ne zcela pochopitelných důvodů stal emblémem inscenace) a zejména plošný čteník na bicyklu jsou arcit' z poněkud jiné komedie a jejich pointa (sklopení po zastřelení respektive kovový rámus po zajetí kola za portál) je až příliš očekávatelná a samoúčelná.

Furianti stojí za vidění. (LR)

JABLONĚ, Dramatická školička Svitavy: Jabloň (scénář a režie J. Mandlová)

Dvě mladičké dívky a dvě jejich odrostlejší kolegyně, housle, violoncello, zpěv, komorní stínohra v rámu jakéhosi rozkládacího „oltářičku“ a příběh o chlapci, který rád lezl na jabloň, ale když vyroste, potřebuje místo dovádění peníze pro zajištění rodiny, potřebuje postavit dům, loď pro velkou plavbu a nakonec už jen spočinout; jabloň mu dá svá jablka, větve, kmen a nakonec nabídne i pařez k usednutí.

Je trochu překvapivé, že čtyři dívky, respektive ženy pojednávají témata a motivy tak ryze chlapecké, respektive mužské: neboť lezení na strom jest nepochybně archetypem chlapeckým, stejně jako potřeba zajistit ženu a rodinu, postavit dům či podniknout dalekou plavbu jsou archetypy mužskými - jakkoli i dívky mohou lézt na stromy, zajišťovat rodiny, stavět domy, vydávat se na daleké plavby a toužit po spočinutí. A ona jabloň - princip ženství - ač titulní, se jako hlavní hrdina neprosadí, neboť postrádá akční potenciál vlastního chtění i skutečného obětování a jen pasivně a bezbolestně reaguje na chlapcovy/mužovy potřeby.

Mužský element tu vůbec chybí. Je to velmi „holčičí“ dílko - něžné, jemné, citlivé a taky hodně do sebe uzavřené. Víc lyrické než epické, víc epické než dramatické. Vlastně jsme svědky koncertu se stínoherními ilustracemi a korálky faktů na tenounké nitce „příběhu“. Písně jsou krásné, stínohra namnoze výtvarně nápaditá a příběh až úsečně útržkovitý. Co zcela chybí, je byť i náznak byť i elementárního dramatického - totiž to, že někdo něco důležitého chce a jedná, aby toho docílil (což je u divadelního díla stojícího na příběhu probíhajícím v čase vždy na pováženou). A tak namísto divákova očekávání a jeho dynamického naplňování ve vývoji odněkud někam, jež by nám nabídlo katarzi z uspokojivého řešení a z něj plynoucího poznání, přichází pocit tkvění, statického konstatování. Snad nechybí tak mnoho. Snad jen dodat váhy oběti jabloně, abychom pocítili, že její dary jí něco stojí, že dává ze sebe, sebe...; a možná ještě to, že hoch onen dar pochopí alespoň jako stařec.

A přece i tak je příjemné pobýt s lidmi, pro které divadlo není jen řemeslná dovednost, nýbrž způsob sebevyjádření a sebesdílení, a vidět, jak upřímně a s hlubokým přesvědčením utvářejí svůj pocit do tónů a obrazů. (LR)

AUTOŘI PŘÍSPĚVKŮ:

- JB - Josef BRŮČEK, loutkář, Sudoměřice u Bechyně
- JHo - Jaroslava HOLASOVÁ, učitelka LDO ZUŠ, Jaroměř
- JK - Jana KŘENKOVÁ, emeritní učitelka LDO ZUŠ, Žďár nad Sázavou
- VP - Vladimír PROCHÁZKA, novinář, amatérský režisér, Kladruhy u Strakonice
- LR - Luděk RICHTER, režisér, divadelní teoretik, absolvent FF UK a DAMU, Praha
- MS - Miroslav SLAVÍK, scénárista, režisér, Zlín, absolvent KVD DAMU Praha
- KŠ - Karel ŠEFRNA, loutkář, C Svitavy
- DW - Daniela WEISSOVÁ, loutkářka, Čmukaři Turnov
- RZ - Romana ZEMENOVÁ, učitelka ZUŠ, loutkářka, Čmukaři Turnov